

apud Livium libro 5, in Consulatu L. Valerii Potiti & Manlii Capitoloni, anno urbis Romæ cccclxiv, anno ante quam urbs à Gallis capta fuit. Volsiniensem urbem caput Etruriæ vocat Valerius Maximus. A Postumio Cos. olim vastata legitur: deinde servorum conspiratione aliquando occupata; quo tempore civibus auxilia à populo Romano petentibus, Decius Murena cum exercitu missus, dominos à servorum imperio vindicavit. Sed & Plinius urbem hanc totam fere fulmine concrematam tradit. De Volsiniis notandum, quod idem Plinius scribit: *Exstat, inquit, Annalium memoria, sacris quibusdam & precationibus vel cogi fulmina vel impetrari. Vetus fama Etruria est, impetratum, Volsinios urbem agris depopulatis, subeunte monstro, quod vocavere Voltam, evocatum & à Porsena suo rege. Antiquitatem urbis testantur vetustissima cum suis inscriptionibus marmora. Hodie deleta est & in villam prope modum conversa. Incolæ asservare se dicunt corpus D. Christinæ Virginis: memorant enim historiæ consecratæ miraculum, ab aliis scriptum. Plinius agrum urbis tantæ fertilitatis esse perhibet, ut oleæ ibi post primum, quo satæ, annum, sint fecundæ & fructum ferant. Vina producit nobilia, præsertim vero Apiana. Illud in transcurso annotare libet, in lacu Volsiniensi insulam esse à Monachis D. Francisci habitatam, in qua Almaricus Ostrogothorum Rex Almasiundam genitricem occidi passus est. de qua Procopius lib. 1 belli civilis, & Cassiodorus, qui eam adeo facundam & edoctam scribit, ut extremo afficiendi supplicio & Almasiundam orantem audientes, mortem plane contempserint. Sunt hic epigrammata quædam vetusta ab aliis citata.*

Ad dextram Bolsenæ, oppida occurrunt S. Laurentii, Grotta, Gradoli, & Valentanum. Rursus ad lacum, Caput montis, Martha & Tuscanella, per vetustum & nobile opidum, ditionis Ecclesiæ Romanæ. Olim dictum fuit *Tuscania*, oppidani *Tuscanienses*.

Rursum ad lacum, supra Martham in via, quæ Viterbium ducit, occurrit Mons Faliscorum, vulgo Monte Fiascone, Ptolemæo Falernium & quondam Faliscorum caput, situm arduo loco, nobile vino muscatelli, lino & aliis fructibus quamplurimis. Cato arcem *Iti* vocat, & ab Argis conditam refert. Prope Faliscum lucus est Etruscorum, quem nunc vulgo *Il bosco di monte Fiascon* appellant. Ovidius ab Aleo conditam canit:

Argiva est Pompe facies: Agamemnone cæso

Et scelus & patrias fugit Aleus opes.

Iamque pererratis profugis terraque marique

Mœnia felici condidit alta manu.

Ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos.

Ad Tiberim oppida. Ager huius oppidi peramœnus, fructiferis nitet collibus.

Hinc secundum Tiberim *Grasnianum* est, infraque *Specianum*, cum *Viturchiano* oppido, mox

eodem situ *Bomartium*, dein ad Tiberim, *Munianum*, pauloque longius *Bassanum*. Et ad confluentes Naris ac Tiberis *Hortia* civitas, *Hortanum* Plinio dicta; vulgo *Orti* & *Orta*, sine aspiratione; quam Itali prorsus nullam in lingua sua habent, sive non pronunciant, quamvis sæpe adscriptam. Haud dubie antiquissimum atque primum illius oppidi nomen fuit *Horta*: unde Plinio derivatum vocabulum *Hortanum*. Paulo Diacono Langobardicarum rerum lib. 4, cap. 8, *Horta* dicitur.

Atque hic loci hoc latere terminus Etruriæ est, qui in Vmbros vergit. Secundum Tiberim viâ Flaminia incedenti vestigia occurrunt magni in Tiberi pontis ab Augusto facti, juxtaque altera in ripa civitas Ocrea fuit. Tribus ab *Horta* p. m. prope Tiberim in amœna planicie *Bassanellus* est, quem *Vadimonis* lacum esse autumat *Leander*. Eum sic describit *Plinius* Junior lib. 8, epist. 20 ad Gallum: *Exegerat, inquit, prosocher meus, ut Amerina prædia sua inspicerem. Hæc perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quedam incredibilia narrantur. Perveni ad ipsum. Lacus est in similitudinem rotæ circumscriptus, & undique æqualis: nullus sinus; obliquitas nulla. omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cavata & excisa: Color ceruleo albidior, viridior & pressior. sulphuris odor, saporque medicatus. Vis, qua fracta solidantur. spaciū modicum: quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis: sacer enim est: sed innatant insula herbida, omnes arundine & junco tecta; quæque alia fecundior palus ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut modus: cunctis margo densus; quia frequenter vel littori vel sibi illisa terunt terunturque. par omnibus altitudo; par levitas. quippe in speciem carinæ humili radice descendunt. Hæc ab omni latere perspicitur; eadem aqua pariter suspensa & mersa. interdum junctæ copulatæque & continenti similes sunt: interdum discordantibus ventis digeruntur: nonnunquam destituta tranquillitate singula fluitant. sæpe minores majoribus, vel ut cymbula onerariis, adhærescunt: sæpe inter se majores minoresque quasi cursum certamenque desumunt. Rursum omnes in eundem locum adpulsa, quæ steterunt, promovent terram; & modo huc modo illuc lacum reddunt auferuntque: ac tum demum, quum medium tenuere, non contrahunt. Constat pecora herbas sequuta, sic in illas, ut in extremam ripam, procedere solere: nec prius intelligere mobile solum, quam littore abrepta, quasi illata & imposita circumfusus undique lacum pavent. Mox, quo tulerit ventus, egressa, non magis, se descendisse, sentire, quam senserint adscendisse. Idem lacus in flumen egeritur: quod ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur: atque conditum meat: ac, si quid ante, quam subduceretur, accepit; servat & profert. Hæc tibi scripsi; quia nec minus ignota, quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æquè ac naturæ opera delectant. Vale. Vocatur hodie lacus vulgo ab oppido proximo *Il lago di Bassano*, juncis ac vepribus cinctus; in similitudinem rotæ etiam nunc circumscriptus, & undique æqualis, nullo sinu, obliquitate nulla, co-*

Lacus Vadimonis.